

Бауман О. С.

*аспірант, Державна навчально-наукова установа
"Академія фінансового управління" (м.Київ), Україна
e-mail: olbauman@gmail.com*

НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ВИМОГ БАЗЕЛЯ III В УКРАЇНІ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню третьої редакції рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду, необхідності її впровадження в Україні, огляду практичних та теоретичних проблем її застосування. Також проаналізовано наслідки імплементації Базеля III для економіки в цілому та фінансової системи зокрема. Виявлено основні відмінності Базеля III від попередньої редакції рекомендацій, розглянуто його переваги та доцільність застосування в Україні. На основі проведеного аналізу сформульовано теоретичні висновки.

Ключові слова: Базельський комітет, регулятивний капітал, контрциклічний буфер, макропруденційне регулювання, Базель III, банківське регулювання, фінансова система.

Рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 10.

Бауман О.С.

*аспірант, Государственное учебно-научное учреждение
"Академия финансового управления" (г.Киев), Украина
e-mail: olbauman@gmail.com*

НЕОБХОДИМОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ ТРЕБОВАНИЙ БАЗЕЛЬ III В УКРАИНЕ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ФИНАНСОВУЮ СИСТЕМУ

Аннотация. Статья посвящена исследованию третьей редакции рекомендаций Базельского комитета по банковскому надзору, необходимости ее внедрения в Украине, учитывая практические и теоретические проблемы ее применения. Также проанализированы последствия имплементации Базеля III для экономики в целом и финансовой системы в частности. Выявлены основные различия Базеля III от предыдущей редакции рекомендаций, рассмотрены его преимущества и целесообразность применения в Украине. На основе проведенного анализа сформулированы теоретические выводы.

Ключевые слова: Базельский комитет, регулятивный капитал, контрциклический буфер, макропруденциальное регулирование, Базель III, банковское регулирование, финансовая система.

Рис.: 0, табл.: 0, библи.: 10.

Bauman O.S.

*post-graduate student, State educational and scientific institution
"Academy of Financial Management" (city Kyiv), Ukraine
e-mail: olbauman@gmail.com*

THE NECESSITY OF IMPLEMENTATION OF BASEL III IN UKRAINE AND ITS IMPACT ON THE FINANCIAL SYSTEM

Abstract. The article investigates the third edition of the recommendations of the Basel Committee on Banking Supervision, the need for its implementation in Ukraine, taking into account the practical and theoretical problems of its application. Also was examined the effects of the implementation of Basel III for the overall economy and the financial system in particular. The basic difference of Basel III from the previous edition of the recommendations, discussed its advantages and feasibility of Ukraine.

Apart from that was put attention on key problems in Ukrainian political, economic and banking systems and also steps by the government to cope these problems. Based on the analysis were formulated theoretical conclusions with comments of possibility and expediency of implementation

Basel III recommendations in Ukraine.

Key words: Basel Committee, regulatory capital, countercyclical buffer, macroprudential regulation, Basel III, bank regulation, and financial system.

Fig.: 0. Tabl.: 1, References.: 10.

JEL Classification: G 21, G 32, F 30.

Вступ. Фінансова система більшості країн світу не досить стійка, як для внутрішніх, так і для зовнішніх потрясінь. У цьому ми могли переконатися декілька років тому, коли стали учасниками світової фінансово-економічної кризи, наслідки якої мають місце для деяких країн і по теперішній час. А Україна у цьому процесі не була виключенням. Шкоду, яку завдала фінансовій системі України фінансово-економічна криза 2007-2009 років важко переоцінити.

Досить негативний вплив фінансово-економічна криза завдала саме банківській системі України. Багато банків зазнали значних збитків, деякі з них пройшли санацію і реструктуризацію своїх боргів, інші були ліквідовані. В результаті подій, що відбулися, світова криза змусила регулюючі та наглядові органи посилити контроль над банківською діяльністю, посилити вимоги щодо розрахунку та дотримання пруденційних нормативів і внести коригування до законодавчих актів.

Однією з головних проблем банківської системи України – є суттєва нестача капіталу. Базельський комітет з питань банківського нагляду розробив рекомендації, щодо рівня достатності капіталу, запровадження яких є пріоритетним напрямом розвитку банківської системи багатьох країн світу. Орієнтація на міжнародні стандарти достатності капіталу банку відповідно до цих рекомендацій створить в Україні додаткові стимули для зростання капіталізації банківської системи. Це сприятиме подальшому розвитку вітчизняної банківської системи та значно прискорить її інтеграцію у європейське співтовариство.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Питаннями впровадження рекомендацій Базельського комітету з банківського регулювання та нагляду, а також реалізації міжнародних стандартів щодо формування й оцінки достатності капіталу банків широко досліджуються як і світовими, так і вітчизняними науковцями. Доцільно буде виділити внески таких вчених, як: О.І.Береславська, В.І.Мищенко, О.І.Лаврушин, О.Є.Медведева, П.С.Роуз, М.І.Савлук, В.М.Усоскін, Г.Щербакова, С.Моїсєєв та ін.

Проте, незважаючи на значні здобутки вітчизняних вчених в дослідженні проблем банківського регулювання та запровадження в Україні рекомендацій Базельського комітету, низка питань, до яких відноситься необхідність та вплив впровадження Базеля III на фінансову систему України; чи зможе за рахунок цього Україна уберегтися від системних ризиків у фінансовій сфері, а також чи допоможе це у євроінтеграційному процесі, залишається не визначеними. Метою дослідження є обґрунтування необхідності та оцінка впливу на фінансову систему України від впровадження третьої редакції рекомендацій Базельського комітету, щодо достатності капіталу за допомогою теоретичних методів дослідження, а також співставлення та порівняння з попередніми редакціями.

Результати дослідження. Остання світова фінансово-економічна криза, яка торкнулась та поставила під загрозу надійність та стійкість фінансової системи багатьох країн, стала приводом для переосмислення діючих механізмів фінансового регулювання. Криза вкотре продемонструвала ненадійність та непередбачуваність світової фінансово-економічної системи виявляти та запобігати появу системних ризиків.

Починаючи з кінця 80-х років двадцятого століття, Базельським комітетом з банківського нагляду при Банку міжнародних розрахунків розробляються та ініціюються норми та правила банківського регулювання. Перші рекомендації, щодо

методології розрахунку показника достатності банківського капіталу на основі диференціації активів банку, з урахуванням їх якості і ступеня властивого їм ризику, отримали назву Базель I. Відповідно до яких, капітал банку для регулятивних цілей повинен бути розподіленим за двома категоріями, капіталу першого та другого рівня. А що стосується активів банку для регулятивних цілей, то вони розподіляються на п'ять груп, в залежності від ступеня ризику.

Через півтори декади, у 2004 році існуючий механізм розрахунку мінімального рівня достатності капіталу, ефективність якого вже відчули країни-члени Базельського комітету, був доповнений системою нагляду і взаємодій між банками і наглядовими органами, а також широкою системою розкриття інформації. Це була оновлена версія регулятивних вимог, яка отримала назву Базель II. [1, С. 31]

Але криза 2007-2009 років наочно продемонструвала, що рекомендації Базельського комітету, щодо регулятивних заходів, які були впроваджені багатьма країнами світу, не змогли справитись з запобіганням фінансових потрясінь. Як реакцією на кризові явища в фінансово-економічній системі світу, комітет розробляє та рекомендує до уваги новий комплекс заходів, що орієнтовані на зміцнення капітальної бази банків, регулювання ліквідності та мінімізацію системних ризиків. Цей комплекс нормативів згодом отримав назву Базель III. [2]

Якщо співставити та проаналізувати рекомендації Базеля II та Базеля III, то можна побачити суттєві різниці між ними. Таким чином, вимоги до капіталу у відсотковому відношенні до активів зважених на ризики у новій редакції збільшуються. Змінено розмір статутного капіталу з 2% до 4,5%, а також рекомендується створювати так званий буферний капітал, який ще називають замороженим резервом. Він повинен бути сформований у розмірі 2,5% від статутного капіталу банку після відрахування дивідендів. Капітал першого рівня було збільшено до 6%. Зміни не торкнулися лише показника відношення регулятивного капіталу до активів, який залишився на рівні 8%. [3, С. 6] Що стосується України, то цей показник дорівнює 10%, завдяки ініціативі Національного банку ще від 2004 року.

Утворення контрциклічного буфера є нововведенням Базельського комітету. Контрциклічний буферний капітал вводиться на випадок перегріву економіки в період кредитного буму і може складати від 0 до 2,5%. Фінансові інститути зобов'язані обмежити виплати бонусів і дивідендів, поки не будуть виконані вимоги щодо формування буферних капіталів. [4]

До впровадження основних положень Базеля III банки повинні вирішити комплекси поточних питань, пов'язаних з корінним удосконаленням структури, підвищенням якості та зниженням ризиків банківських інвестицій, поліпшенням якості банківських запозичень і якості ліквідних активів. Запровадження нових норм Базельських стандартів капіталу розпочалось в січні 2013 року і повністю завершитися до січня 2015-го, за структурою резервів – до 1 січня 2019 року. [5, С. 225] Всього регуляторами банківських систем в період до 2019р. має бути впроваджене більш 200 нових контрольних та наглядових заходів. В цілому, зміни Базельський комітет рекомендував вводити поетапно, а не одразу всі, що дозволить зарубіжним банкам поступово акумулювати капітал і при цьому забезпечити фінансування кредитно-інвестиційних операцій. [6]

Доцільно звернути увагу на те, що з імплементацією рекомендацій Базеля пов'язано запровадження та реалізація макропруденційного регулювання, орієнтація якого також направлена на забезпечення стабільності у фінансовій системі, мінімізацію системних ризиків та запобігання фінансовій кризі. Інструментарій та суб'єкт макропруденційного регулювання досить тісно пов'язані з вимогами та рекомендаціями Базеля II та Базеля III, але мають більш широку сферу застосування – в

межах усієї фінансової система, а не тільки у банківському секторі. [7]

Розглядаючи цю ситуацію в Україні, а саме процес впровадження нових положень Базель III у практичну діяльність українських банків, то тут це питання є досить невизначеним та неоднозначним. Адже в Україні законодавча база ґрунтується на положеннях Базель I, а українські банки лише досить недавно почали поступовий перехід на рекомендації Базеля II. У багатьох банках створені департаменти та управління, які слідкують та контролюють відповідність рекомендаціям Базеля II. Деякі банки переклали цю функцію на департамент внутрішнього аудиту. І лише мала частина українських комерційних банків на даному етапі повністю задовольняє стандартам, які рекомендовані Базелем II.

Слід також відмітити, що досить недавно українські банки (не беремо до уваги банки з іноземними інвестиціями) зобов'язали звітувати стосовно свого фінансового стану відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності, після того як це вже було законодавчо закріплено та мало статус вимоги. Норми Базеля I та Базеля II вимогами назвати важко, адже вони носять рекомендаційний характер, що не можна сказати про Базель III, з цього і виходить, що в Україні зараз відсутня, так би мовити, унітарність в банківській системі. Адже одна частина банків до 2019 року буде поступово переходити до рекомендацій Базеля III, а інша ще навіть не відповідає рекомендаціям попередньої редакції. З іншого боку, якщо імплементація Базеля III – це реакція G20 на те, що редакція рекомендацій Базельського комітету від 2004 року була недопрацьованою та недостатньо протестованою, виникає питання в доцільності впровадження Базеля II, якщо для попередження та ліквідації наслідків фінансово-економічної кризи ці рекомендації не допомогли.

Іноземні та європейські банки, дочірні структури яких знаходяться та працюють в Україні вже з 2013 року провадять свою діяльність за міжнародними вимогами Базеля III. Треба сказати, що саме рекомендації Базеля III стали причиною того, що деякі європейські банки поступово почали звертати свою діяльність на, так званих, ризикових територіях для інвестування, а Україна є саме такою територією, за версією міжнародних рейтингових агентств, адже вибір у них залишився не досить великий, або збільшувати капітал, або згортати бізнес. Чим більш ризикова країна для інвестування, тим вище коефіцієнт ризику, на який зважаються всі активи, що знаходяться в даній країні. Щоб виконувати норматив достатності, встановлений Базелем III, європейському банку потрібно доформувати, або збільшити капітал на суму, еквівалентну розміру активів його української дочірньої компанії, помножених на мінімальний рівень достатності капіталу. [8]

Дивлячись з іншого боку, впровадження Базеля III, як нової концепції банківського регулювання в Україні є важливою невід'ємною частиною того європейського та світового інтеграційного процесу, який Україна зараз провадить. За даними експертів банківська система повинна стати більш стійкою і стабільною за рахунок збільшення вільного капіталу банків: знизиться ймовірність банкрутств банків, покращиться здатність банків протистояти системним ризикам, чим самим спричинить стабільність у всій фінансовій системі України, адже лівову частку в ній займає саме банківський сектор.

Через це, головною задачею Національного банку України зараз є якнайшвидше визначитися з реформуванням банківської системи, з урахуванням вимог Базеля III, а також розробити найбільш адаптовану під українські банки систему переходу на міжнародні нормативи. Але зараз досить важко робити прогнози стосовно реформування банківської системи, адже той фінансово-економічний та політичний стан, в якому Україна зараз знаходиться є не досить задовільним та прийнятним. Деяка частина банків, яка ще дев'ять місяців тому позиціонувала себе, як надійні банки - зараз

знаходяться у стані ліквідації, серед них: ПАТ «КБ «Даніель», ПАТ «Брокбізнесбанк», ПАТ «Банк Форум», ПАТ «Реал Банк» та інші. [9]

В даний момент є низка питань, які потребують негайного вирішення, до них можна віднести і девальвацію національної валюти, і інфляцію, яка в Україні, починаючи з початку року, прискорюється значними темпами. Незважаючи на це, перші кроки до реформування банківської системи України робляться вже зараз. Нещодавно у структурі Національного банку України було створено новий підрозділ, а саме департамент стратегії та реформування банківської системи. Головною метою формування нового структурного підрозділу є вдосконалення стратегічного планування діяльності Національного банку України, розвитку та реформування банківської системи держави, а також більш ефективного управління і контролю за виконанням стратегічних проектів у Національному банку. До функцій департаменту будуть відноситись розроблення і контроль за виконанням стратегічних планів розвитку Національного банку та банківської системи, моніторинг проектів регулятора, а також забезпечення комунікації з банками, банківськими асоціаціями та співробітництво з міжнародними організаціями.

Також, саме зараз Національний банк разом з іноземними партнерами працює над Концепцією реформи банківської системи України до 2020 року, окремими заходами якої є підвищення вимог до капіталу банків, що досить тісно перетинається з вимога Базеля III. Національний банк також виділить групу системно важливих банків, вимоги до яких будуть більш суворими. Але такі банки будуть мати право на першочергову підтримку. [10]

Ще одним каталізатором у впровадженні Базеля III в Україні є ратифікація економічної частини угоди асоціації з європейським союзом. А це означає, що після того, як угода вступить в силу, Україні потрібно буде орієнтуватись та запроваджувати ті нормативи банківського регулювання, які впроваджуються та діють у країнах європейського союзу, а саме норми, рекомендовані Базелем III.

Висновки. Таким чином, перехід до нових стандартів оцінки системних ризиків і банківського регулювання, до нових нормативів достатності банківського капіталу, безумовно, вимагає рішучих дій від національного банківського регулятора, яким виступає Національний банк України. Передбачається, що впровадження Базеля III, можливо призведе до зменшення кількості банківських установ, у тому числі через витіснення їх іншими, більш рентабельними інститутами, наприклад, страховими компаніями, пайовими фондами, фінансовими підрозділами великих промислових корпорацій.

Однак введення нових стандартів Базеля III в Україні зараз торкається лише тих фінансових посередників, які мають іноземний капітал та тих банківських структур, які прагнуть працювати на світових ринках капіталу. Інші кредитні організації, які не планують цього робити, можуть вибудовувати свої бізнес-моделі згідно стандартів, прийнятих всередині країни і узгоджених з Базельським комітетом банківського нагляду. Але якщо це буде вимогою Європейського союзу, то поступове впровадження третьої редакції рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду буде вже на загальнодержавному рівні та торкнеться кожної банківської структури, та загалом усієї фінансової системи України.

Отже, підсумовуючи вищезгадане, можна сказати, що проведене дослідження доцільності та необхідності впровадження третьої редакції рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду дозволяє зробити висновок, що необхідність впровадження Базеля III в Україні існує, адже це на даний момент єдині норми, виконання та дотримання яких, теоретично, зможе зберегти фінансову систему та й країну в цілому від фінансової кризи, завдяки контрциклічному буферу, формування

якого і покликане на стримування економіки у випадках, так званого, перегріву. Також, це збільшення нормативів достатності банківського капіталу різного рівня, та запровадженню стрес-тестування для банківських установ кожні два роки. Ці та інші ініціативи та нововведення повинні захистити українську банківську та фінансову систему від різного роду потрясінь. Для цього необхідно приділити увагу законодавчо-нормативній базі, що регулює банківську діяльність в Україні, підготувати необхідні зміни та поправки; залучити міжнародних експертів з даного питання, та, можливо, запозичити досвід розвинених європейських країн. Також не треба забувати про те, що в даному питанні необхідна послідовність дій, адже, як ми вже зазначали, занадто різкі зміни можуть лише погіршити ситуацію.

Хоча ніхто не гарантує, що це найефективніша та остання редакція рекомендацій, та за декілька років застосування не буде ніяких змін та нововведень. Але саме це дає привід до подальших наукових досліджень та роздумів з даного питання серед вітчизняних та зарубіжних науковців.

Література

1. Литвин, М. В. Вплив угоди Базель II на реформування банківської діяльності в Україні у контексті глобалізації [Текст] / М. В. Литвин // Економічний простір : збірник наукових праць. – 2010. – № 35. – С. 38–49.
2. Базель III и Европейские банки: Влияние реформ, реакция банков, проблемы реализации. EMEA Banking : McKinsey & Company, 2010. November.
3. Міщенко, В. Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору [Текст] / В. Міщенко, А. Незнамова // Вісник Національного банку України. – 2011. - № 1. – С. 4–9.
4. Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and Liquidity Risk Monitoring Tools. [Electronic resource] : Bank for International Settlements. January 2013. <http://www.bis.org/publ/bcbs238.pdf>.
5. Довгань, Ж. М. «Базель III» у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи [Текст] / Ж. М. Довгань // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1 (10). – С. 224–229.
6. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. December 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>.
7. Медведева, О. Е. Внедрение международных стандартов Базель III: плюсы и минусы [Текст] / О. Е. Медведева // Молодой ученый. – 2014. – № 1 (60). – С. 398–400.
8. Базель III: прогноз впливу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kornellio.livejournal.com/31002.html>.
9. Перелік банків України, які знаходяться на ліквідації [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національного Банку України. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75473&cat_id=40259.
10. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2015 © Бауман О. С.

References

1. Lytvyn, M. V. (2010). Vplyv uhoody Bazel II na reformuvannya bankivskoi diialnosti v Ukraini u konteksti hlobalisatsii. *Ekonomichnyi prostir. Zbirnyk naukovykh prats*, 35, 38–49.
2. *Basel III i Evropeyskie banki: Vliyanie reform, reaktsiya bankov, problemy realizatsii*. (2010, November). EMEA, Banking, McKinsey & Company.
3. Mishchenko, V. I., & Neznamova, A. (2011). Basel III: novi pidkhody do rehuliuвання bankivskoho sektoru. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, 1, 4-9.
4. *Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and Liquidity Risk Monitoring Tools*. Bank for International Settlements. (2013, January). Available at <http://www.bis.org/publ/bcbs238.pdf>
5. Dovhan, Zh. M. (2011). Basel III u zabezpechenni finansovoi stiikosti bankivskoi systemy. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy*, 1(10), 224–229.
6. *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems*. (2010, December). Available at <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>
7. Medvedeva, O. Ye. (2014). Vnedrenie mezhdunarodnykh standartov Basel III: pliusy i minusy. *Molodoy uchenyuy*, 1(60), 398–400.
8. *Basel III: prognoz vplyvu*. Available at <http://kornellio.livejournal.com/31002.html>
9. *Perelik bankiv Ukrainy, yaki znakhodiatsia na likvidatsii*. Available at http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75473&cat_id=40259
10. *Ofitsiyniy sait Natsionalnoho banku Ukrainy*. Available at <http://www.bank.gov.ua>

Received 12.02.2015

© Bauman O. S.